

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 331.1

DOI: <https://doi.org/10.46644/2708-1834/2022-06.1>**Плисенко Г.П.**кандидат економічних наук,
завідувач науково-дослідної лабораторії
інституційного забезпечення діяльності ДСЗ
та партнерської взаємодії з роботодавцями*Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України***Plysenko Halyna***Ukrainian state employment service training institute*

РИНОК ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

THE LABOR MARKET AND EMPLOYMENT IN UKRAINE IN THE CIRCUMSTANCES OF WAR

У статті проаналізовано стан ринку праці України, який функціонує в умовах війни. Обґрунтовано, що більшість підприємств не були готові до найгіршого сценарію розвитку подій незважаючи на формування загрозливого становища та військову ескалацію поблизу українських кордонів. Досить велика частка таких підприємств сповільнили або призупинили свою діяльність. Меншого потрясіння отримали компанії ІТ-сектору, а також ті, які змогли організувати дистанційну роботу та в яких релокація не пов'язана з переміщенням значних виробничих потужностей. Визначено, що протягом першого місяця війни українська економіка скоротилася вдвічі, що спричинило зміни на ринку праці. Відповідно до результатів опитування через бойові дії в середньому по країні залишилися без роботи 53% опитаних респондентів. Найбільша проблема – на сході, там цей показник сягає 74%. Відбулися зміни у внутрішній міграції, а також міграції населення за кордон. Виявлено, що найбільш затребуваними на сучасному ринку праці є фахівці у галузях сільського господарства, транспорту та логістики, а також сфери продажів (продавці, касири тощо). Зріс також попит на медичних працівників та фармацевтів. Беззаперечним є той факт, що російсько-українська війна істотно змінить не лише вітчизняний, але й світовий ринок праці.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, війна, переміщення, безробіття, робочі місця, роботодавці.

The article analyzes the state of the labor market of Ukraine, which functions in conditions of war. It was substantiated that the majority of enterprises were not ready for the worst scenario of the development of events despite the formation of a threatening situation and military escalation near the Ukrainian borders. Quite a large share of such enterprises slowed down or suspended their activities. The companies of the IT sector, as well as those that were able to organize remote work and in which the relocation is not connected with the movement of significant production capacities, received a smaller shock. It was determined that during the first month of the war, the Ukrainian economy halved, which caused changes in the labor market. According to the survey results, on average, 53% of the surveyed respondents lost their jobs due to hostilities in the country (a total of

1000 respondents were surveyed). The biggest problem is in the east, where this indicator reaches 74%. In the first weeks after the start of the war, all online job search platforms saw a significant decrease in the number of open vacancies and resumes posted on them. In Ukraine, the number of resumes has critically decreased. There have been changes in internal migration, as well as population migration abroad. According to UN data, more than 4 million Ukrainians are seeking asylum in neighboring countries. The mass movement of the population to the western regions of Ukraine has led to a sharp increase in the shortage of personnel in the vitally necessary areas of the market in the areas covered by hostilities. The shock period on the labor market did not last long, and already in the second half of March there were signs of its gradual adaptation to the conditions of the new socio-economic reality. It was found that the most in demand on the modern labor market are specialists in the fields of agriculture, transport and logistics, as well as sales (salespeople, cashiers, etc.). The demand for medical workers and pharmacists has also increased. The fact that the Russian-Ukrainian war will significantly change not only the domestic, but also the global labor market is indisputable. One of the industries that can become a driver of further recovery and development of the domestic economy can be the IT industry. In addition, further development of various formats of remote work should be expected. Also, the need to restore the housing stock, rebuild domestic enterprises and infrastructure facilities creates favorable conditions for the intensive development of the construction industry. Undoubtedly, professions related to the security and defense sector, medicine, psychology, energy, logistics, etc. will be in demand.

Key words: labor market, employment, war, displacement, unemployment, workplaces, employers.

Постановка проблеми. Повномасштабне військове вторгнення російської федерації до України, яке розпочалось 24 лютого 2022 р., викликало найбільшу гуманітарну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Вже втрачені тисячі життів, і мільйони людей позбавлені коштів для існування через переміщення, втрату житла та доходів. Окрім цього, початок війни різко й докорінно вплинув на усі галузі вітчизняної економіки, що неминуче позначилось, на умовах діяльності підприємств, ведення бізнесу, а отже й на рівні зайнятості та добробуту українського населення. Більшість втрат та докорінних змін, яких зазнала українська економіка та ринок праці внаслідок початку війни, все ще потребують системного аналізу та осмислення. Заважає цьому відсутність або обмеженість наявних станом на початок квітня офіційних даних щодо впливу війни на ті чи інші сектори економіки. Однак певні тенденції у цій галузі вже зараз можна виділити й піддати аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку ринку праці та зайнятості присвячені багато досліджень та публікацій, зокрема таких вчених як С. Бандур, І. Петрова, Ю. Маршавін, В. Щербак,

А. Колот, І. Гнибіденко, М. Руженський та інші. Вони досліджували окремі методологічні проблеми розвитку робочих місць, розвиток та трансформації ринку праці, політику зайнятості та шляхи її оптимізації, безробіття та його вплив на суспільство тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте на сьогодні перед ринком праці України постало завдання належного функціонування в умовах війни та російської терористичної агресії. Тому актуальним є розгляд основних тенденцій змін, що відбуваються в сфері зайнятості та на ринку праці в умовах воєнного стану.

Мета статті полягає у розкритті стану ринку праці України в умовах війни та визначення основних тенденцій та змін сфери зайнятості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші дні війни показали, що більшість вітчизняних підприємств не були готові до найгіршого сценарію розвитку подій. Незважаючи на формування загрозливого становища та військову ескалацію поблизу українських кордонів, лише деякі з них задалегідь вдалися до здійснення

релокації свого виробництва та працівників до більш безпечних регіонів країни. Як правило, це зробили компанії ІТ-сектору, а також тих галузей, працівники яких можуть працювати дистанційно й релокація яких не пов'язана з переміщенням значних виробничих потужностей [8].

Згідно з дослідженням, проведеним компанією Gradus Research, з часу повномасштабного вторгнення російської федерації до України близько 85% українських компаній сповільнили або призупинили свою роботу. Серед них 1% не планують відновлювати свою діяльність, а 35% чекають кращих часів [1].

Лише протягом першого місяця війни українська економіка скоротилася вдвічі, що спричинило фундаментальні зміни на ринку праці. Результати опитування, здійсненого аналітичним центром кадрового порталу grc.ua, свідчать, що найбільше від початку військових дій постраждав малий бізнес. Загальна сукупність компаній у даному сегменті, які повністю припинили свою діяльність, становить 46,3%. Великі підприємства, на яких працює понад 500 осіб, складають значну частку тих, хто працює в повному обсязі попри війну (35%), та працюють частково в залежності від регіону (31,8%) [2].

Різке падіння промислового виробництва, а також скорочення бізнес-активності у найбільш постраждалих від бойових дій регіонах неминуче позначилися на вітчизняному ринку праці, адже стан ринку праці завжди виступає показником ситуації економіки країни в цілому. Точних даних про кількість тих, хто залишився без роботи в результаті війни, поки що немає. Останні цифри, оприлюднені Державною службою статистики, охоплюють четвертий квартал 2021 року. Станом на кінець року, згідно з цими даними, статус офіційного безробітного мали 10,6% працездатного населення віком від 15 до 70 років (1,8 млн. осіб) [3].

Відповідно до результатів нещодавнього опитування, проведеного групою «Рейтинг», через бойові дії в середньому по країні залишилися без роботи 53% опитаних

респондентів (всього опитано 1000 респондентів). Найбільша проблема – на сході, там цей показник сягає 74% [4].

Зокрема, у перші тижні після початку війни на усіх онлайн-платформах з пошуку роботи спостерігалось істотне зниження кількості розміщених на них відкритих вакансій та резюме. Як показує аналіз відкритих баз даних, в Україні критично знизилася кількість резюме. Порівняно з січнем 2022 року загальна кількість фахівців, які активно шукали роботу в березні на спеціалізованих онлайн-платформах, знизилася у 16 разів [5]. Щоправда, одним із чинників, який вплинув на цю статистику, стало те, що сайти з пошуку роботи істотно скоротили термін розміщення однієї вакансії – з одного місяця до одного тижня.

Дані опитувань показують, що упродовж березня близько 81% вітчизняних компаній не здійснювали найму нових співробітників [2], а 15% бізнес-підприємств потребують державної допомоги задля збереження ключових співробітників [1]. За підрахунками сайту Robota.ua, порівняно з довоєнним часом, кількість вакансій на другий тиждень війни впала на 55–85% залежно від міста. У першу чергу це стосувалося тих областей, де відбувалися активні бойові дії – Київської, Херсонської, Сумської, Запорізької та Харківської. Найбільше падіння відбулось у Харкові, найменше – у Львові [4].

Загалом кількість найманих працівників та підприємців, які фактично стали безробітними внаслідок воєнних дій, сягає мільйонів. Навіть ті громадяни, яким вдалося зберегти робочі місця, відчули істотні зміни у рівні оплати праці. Так, згідно з опитуванням, проведеним компанією Gradus Research 22 березня 2022 р., лише 3–5% бізнесу вдалося упродовж першого місяця з початку війни збільшити заробітну плату своїм працівникам. 14–19% зберегли заробітну плату на довоєнному рівні. Решта інших роботодавців змушені були або знизити, або взагалі припинили виплачувати зарплату [1].

Не набагато оптимістичнішими є результати дослідження, проведеного в березні 2022 р. кадровим порталом grc.ua, згідно з

яким близько 22% компаній упродовж першого місяця війни вдалося зберегти розмір зарплати довоєнних часів. Інші опитані компанії або скоротили заробітні плати, або вдалися до інших непопулярних заходів з метою оптимізації власних витрат на утримання персоналу. Це значно перевищує відсоток підприємств, які вдалися скорочення зарплат у 2014 році з початком російського вторгнення на Сході України (лише 14% компаній тоді скоротили щомісячні виплати своїм співробітникам), а також у період поширення пандемії COVID-19 (тоді 35,2% компаній озвучили готовність зменшити розмір зарплати) [2].

Ще одним викликом, перед яким постала українська економіка з початком війни, є колосальні масштаби внутрішньої міграції, а також міграції населення за кордон. Зокрема, згідно з даними ООН вже понад 4 мільйони українців шукають притулку в сусідніх країнах, таких як Польща, Румунія, Угорщина, Молдова, Словаччина та ін. Ще принаймні 6,5 мільйона людей змушені були покинути свої домівки й переїхали в інші області України [7].

Як наслідок – ще більше загострюється проблема відтоку трудових ресурсів за кордон, адже цілком очевидно, що певна частина біженців з України за час вимушеного перебування у інших країнах шукатимуть можливість тимчасового або постійного працевлаштуватися там. Свідченням цьому є істотне зростання числа вакансій, які пропонують роботу за кордоном. Згідно з опитуванням, проведеним компанією з пошуку роботи Djinni, 25% усіх нових вакансій, опублікованих на її сайті у середині березня, були не в Україні. Частка вакансій тільки в Україні скоротилася з 85% до трохи більш як 50%. Найпопулярнішим напрямком є Польща, яка пропонує 75% усіх вакансій з релокейтом [6].

Ті ж громадяни, які, рятуючись від війни, змушені були переселитися до західних регіонів України, також намагаються знайти джерело доходу й перебувають у пошуку постійної або тимчасової роботи в місці свого перебування. Досить часто їм дово-

диться працевлаштуватися не за спеціальністю, а відповідно до пропозицій роботи на місцях.

Масове переміщення населення до західних регіонів України призвело до різкого зростання дефіциту персоналу в життєво необхідних сферах ринку в областях, охоплених бойовими діями. З іншого боку, сформувався надлишок пропозиції робочої сили у західному регіоні, адже у невеликих містах на території Західної України й у мирний час спостерігався дефіцит пропозицій з працевлаштування, а зараз, коли туди приїхало багато біженців від війни, тим більше.

Щоправда, слід відзначити, що шоковий період на ринку праці тривав відносно недовго й уже в другій половині березня з'явилися ознаки його поступової адаптації до умов нової соціально-економічної реальності.

Зокрема, ті сфери бізнесу, які мають змогу перейти на дистанційну роботу, повністю або частково розпочали переведення своїх співробітників у дистанційний режим роботи, попередньо евакуювавши їх до більш безпечних місць. У першу чергу це стосується компаній, які працюють у сфері IT-технологій, наданні освітніх послуг, онлайн-продажів, частково банківської сфери тощо. Для прикладу, компанія Fiverr, яка є одним із найбільших маркетплейсів онлайн-послуг у світі, заявила, що більшість її співробітників в Україні переїхали в безпечні місця як всередині України, так і за її межами. Цьому ж прикладу послідували інші технологічні фірми, такі як Stuzo, Company Folders Inc., JustAnswer, Ubisoft та інші [9].

Інтернет-портали з пошуку роботи з другої половини березня почали фіксувати поступове зростання нових вакансій. Згідно з даними опитувань, проведених компанією Gradus Research, близько 17% українських компаній тією чи іншою мірою вже у березні відчули нестачу робітників [1]. У першу чергу це стосувалося областей, на яких відбувалися бойові дії й у яких спостерігався найбільший відтік працездатного населення

до західних регіонів країни або за кордон. Зокрема, понад 42% відкритих вакансій від усіх активних в Україні пропонувалося в Києві.

Серед лідерів за кількістю відкритих вакансій виявилася також Львівська область. Це можна пояснити тим, що багато підприємств з початком війни здійснили релокацію власного виробництва до західних регіонів, внаслідок чого виникла потреба у наборі працівників задля заміни тих робітників, яким не вдалося переїхати слідом за підприємством, на якому вони працювали.

Найбільш затребуваними на сучасному ринку праці є фахівці у галузях сільського господарства, транспорту та логістики, а також сфери продажів (продавці, касири тощо). Не лише зберігся, але й зріс також попит на медичних працівників та фармацевтів. Незважаючи на поступове поживлення ринку праці, кількість пропозицій роботи, у порівнянні з довоєнним періодом, є значно меншою й становить, у кращому випадку, третину від довоєнного рівня [8].

Беззаперечним є той факт, що російсько-українська війна істотно змінить не лише вітчизняний, але й світовий ринок праці. Зокрема, трагічні події, які мають місце в Україні сьогодні, сприятимуть подальшому обмеженню процесів глобалізації в економічній сфері, які розпочалися ще з поширенням пандемії коронавірусу. Виробники все частіше будуть намагатися перенести власні виробничі потужності якомога ближче до ринків збуту, щоб забезпечити стабільність функціонування ланцюгів постачання власної продукції на випадок можливих криз військового, політичного, економічного, екологічного чи будь-якого іншого характеру. Таким чином, епоха не надто пильної уваги до ланцюгів постачання, довіри до постачальників та оптимізації витрат, ймовірно, закінчилася. Уряди та корпорації вже зараз прагнуть підвищити стійкість ланцюгів поставок та розглядають інноваційні способи фінансування цих змін для впровадження у національні ринки праці.

Інтеграція до ЄС надасть нові можливості для вітчизняної економіки. Однак це може

ще більше ускладнити проблему з трудовою міграцією за межі країни, особливо зважаючи на те, що десяткам тисяч українських сімей після пошкодження або й повного знищення їхніх помешкань, підприємств, на яких вони працювали, руйнування звичного укладу життя, фактично не буде куди повертатись. Багато хто з них, скоріш за все, спробує скористатися можливістю розпочати життя заново в одній з країн Європейського Союзу, якщо така можливість у них виявиться.

Висновки. Однією з галузей, яка може стати драйвером подальшого відновлення та розвитку вітчизняної економіки, може стати ІТ-індустрія. Аналітики дослідницької компанії Gartner Inc. оцінюють, що в Україні налічується від 85 до 100 тис. працівників, зайнятих переважно у розробці програмного забезпечення та наданні інших ІТ-послуг [10]. Дана індустрія найменше постраждала внаслідок бойових дій і має досить потужний потенціал для подальшого розвитку. Окрім цього, слід очікувати подальшого розвитку різних форматів дистанційної роботи. Адже, як показала практика останніх років, найменше від економічних криз різного походження постраждали ті галузі виробництва, які змогли швидко впровадити технології дистанційної роботи.

Також необхідність відновлення житлового фонду, відбудови вітчизняних підприємств та об'єктів інфраструктури закладає сприятливі передумови для інтенсивного розвитку будівельної галузі. А це, своєю чергою, зумовить істотний попит на професії, пов'язані з даною сферою.

Безперечно, затребуваними будуть також професії, пов'язані з сектором безпеки та оборони, медициною, психологією, енергетикою, забезпеченням логістики тощо. Відновлення економіки країни потребуватиме якісно підготовлених фахівців у вищезазначених сферах. Тому зросте потреба у розвитку освітнього сектору, актуальною стане перекваліфікація безробітних у відповідності до поточних запитів економічного розвитку. Слід очікувати інвестицій у розвиток науки.

Список літератури:

1. Антонюк Д. Які проблеми має бізнес під час війни та що просить у держави – дослідження. URL: <https://forbes.ua/ru/news/yak-biznes-spravlyaetsya-z-viynoyu-ta-shcho-prosit-u-derzhavi-doslidzhennya-gradus-research-31032022-5224> (дата звернення: 18.04.2022).
2. Вплив війни на ринок праці в Україні. URL: <https://logist.fm/publications/vpliv-viyni-na-rinok-praci-v-ukrayini> (дата звернення: 18.04.2022).
3. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html (дата звернення: 20.04.2022).
4. Заїка Б. «Ринок виживання». Через війну кожен другий українець втратив роботу. Що буде далі? URL: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/article/rynok-vyjivaniya-iz-za-voyny-kajduy-vtoroy-ukrainets-poteryal-rabotu-cho-budet-dalshe> (дата звернення: 20.04.2022).
5. Іванов О. Як знайти роботу під час війни. Наскільки зменшився ринок праці, які професії мають найбільший попит, яких волонтерів шукають найчастіше. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/rinok-praci-pid-chas-viyni-shcho-zminilosya-za-nepovni-tri-tizhni-doslidzhennya-novini-ukrajini-50225353.html> (дата звернення: 18.04.2022).
6. IT-індустрія в кращому стані, ніж ми могли сподіватися – аналітика Djinni. URL: <https://dou.ua/forums/topic/37350/> (дата звернення: 18.04.2022).
7. ООН: через війну з України виїхало понад 4 мільйони біженців, половина з них – діти. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyna-onn-bizhentsi-dity/31778496.html> (дата звернення: 18.04.2022).
8. Чи є робота в Україні в умовах війни? URL: <https://grc.ua/article/30090?hhtmFrom=main> (дата звернення: 18.04.2022).
9. Шинкаренко Т. IT-індустрія під час війни: як компанії евакуюють персонал, працюють та допомагають Україні. URL: <https://logincasino.com.ua/article/it-industriya-pid-chas-viini-yak-kompaniiy-evakuyut-personal-pracyut-ta-dopomagayt-ukrayini> (дата звернення: 18.04.2022).
10. Ukraine-Russia conflict poses risk to labor markets across other countries. URL: <https://www2.staffingindustry.com/Editorial/Daily-News/Ukraine-Russia-conflict-poses-risk-to-labor-markets-across-other-countries-60767> (дата звернення: 18.04.2022).

References:

1. Antoniuk D. (2022). Yaki problemy maie biznes pid chas viiny ta shcho prosyt u derzhavy – doslidzhennia [What problems does business have during the war and what does it ask from the state – research]. Available at: <https://forbes.ua/ru/news/yak-biznes-spravlyaetsya-z-viynoyu-ta-shcho-prosit-u-derzhavi-doslidzhennya-gradus-research-31032022-5224> (accessed 18 April 2022).
2. Vplyv viiny na rynek pratsi v Ukraini [The impact of the war on the labor market in Ukraine]. Available at: <https://logist.fm/publications/vpliv-viyni-na-rinok-praci-v-ukrayini> (accessed 18 April 2022).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html (accessed 20 April 2022).
4. Zaika B. (2022) «Rynok vyzhivannia». Cherez viinu kozhen druhyi ukrainets vtratyv robotu. Shcho bude dali? [“Market of survival.” Because of the war, every second Ukrainian lost his job. What happens next?]. Available at: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/article/rynok-vyjivaniya-iz-za-voyny-kajduy-vtoroy-ukrainets-poteryal-rabotu-cho-budet-dalshe> (accessed 20 April 2022).
5. Ivanov O. (2022) Yak znaity robotu pid chas viiny. Naskilky zmenshyvsia rynek pratsi, yaki profesii maiut naibilshyi popyt, yakykh volonteriv shukaiut naichastishe [How to find a job during the war. How much the labor market has decreased, which professions are in the greatest demand, which volunteers are most often sought after]. Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/rinok-praci-pid-chas-viyni-shcho-zminilosya-za-nepovni-tri-tizhni-doslidzhennya-novini-ukrajini-50225353.html> (accessed 18 April 2022).
6. IT-industriia v krashchomu stani, nizh my mohly spodivatysia – analityka Djinni [The IT industry is in better shape than we could have hoped - Djinni analytics]. Available at: <https://dou.ua/forums/topic/37350/> (accessed 18 April 2022).
7. OON: cherez viinu z Ukrainy vykhalo ponad 4 miliony bizhentsiv, polovyna z nykh – dity [UN: more than 4 million refugees left Ukraine due to the war, half of them are children]. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyna-onn-bizhentsi-dity/31778496.html> (accessed 18 April 2022).
8. Chy ye robota v Ukraini v umovakh viiny? [Is there work in Ukraine during the war?]. Available at: <https://grc.ua/article/30090?hhtmFrom=main> (accessed 18 April 2022).
9. Shynkarenko T. (2022) IT-industriia pid chas viiny: yak kompanii evakuuiut personal, pratsiuiut ta dopomahaiut Ukraini [The IT industry during the war: how companies evacuate personnel, work and help Ukraine]. Available at: <https://logincasino.com.ua/article/it-industriya-pid-chas-viini-yak-kompaniiy-evakuyut-personal-pracyut-ta-dopomagayt-ukrayini> (accessed 18 April 2022).
10. Ukraine-Russia conflict poses risk to labor markets across other countries. Available at: <https://www2.staffingindustry.com/Editorial/Daily-News/Ukraine-Russia-conflict-poses-risk-to-labor-markets-across-other-countries-60767> (accessed 18 April 2022).